

**BIBLIOTECA
CULTURII
AROMÂNE**

www.proiectavdhela.ro

Lector Univ. Dr. Maria Pariza

**NUMI DI ANVIȚAT
ARMĂN'I
TU ISTURIA
A CĂRTĂLOR
ȘI A STAMPĂL'EI
ROMÂNEȘTI**

Numi di anvițat armăni tu isturia a cărțelor și a stampălei românești

Pi ninga alti zânăț, cu cari deadiră anami tu Europa, armănil'i avură hari și-ti yrăpsearea și stâmbusirea a cărțelor. Multi contribuții armânești, dit statili dit Balcan'i, ică dit alti stati, suntu plăchisiti tu cultura a loru națională, fără să-s duchească, de nai ma multi ori, că suntu și di soie armânească. Așe s-fați că, ază, easti mari pidhimo s-affli ahtări oamin'i, cu cari undzești să-s pirifineadză și soia loru armânească.

Tru aestu studiu anchisimu s'fățemu ahtari lucru, mutrinda să scutem tu migdani numi di anvițat armăni și suntu luaț tu isapi tu isturia a cărțel'ei veacl'i și a stampălei românești.

Tu cultura rumănilor, easti lugursită carti veacl'i românească ațea carti și s-amintă dit eta caligrafiilor și- până tu bitisita a an'ilor 1830, cându ahurhiră s'iasă protili gazetii românești. Tra s-adun'i ahtări informații, east ananghi s' treț prit lucrările andreapti di Biblioteca Academiei Române: Catalogu a manuscriselor românești, vol. 1-4 (tipusiti tu an'ili 1907-1967) și Bibliografia românească veacl'i : 1508-1830, vol. I-IV (tipusită dit anlu 1898 și până tu anlu 1944)

Așe aflămu că măsturia caligrafică ahurhi tru aesti locuri dit a XIV-a etă și prota numă, di soie armânească, și u-alămu, easti a tin'isitului călugăru *Nicodim di la Tismana*, și băgă aua și timel'iu a banălei mănăstirești, acl'imatu di dumnitorlu Vladislav Vlaicu (1372 – 1377). Să știi că Nicodim s-amintă Prilep, ninga Ohrida, tru anil'i 1310, și-anviță tehnea caligrafică la mănăstirili di Muntili Athos. Multu chiro s-aspusi că afendu-su al Nicodim eara grecu și dada sârbă. Ma, istorici ca N. Iorga (Istoria românilor prin călători, București, 1981, p. 82) ică I. Arginteanu, cari ciltăsiră s-facă cercetări ahândoasi tră isturia locurilor armânești, aspun că tu hoara Prilep bănară di totâna maș armăni, nu greț. Aducu și- mărturii di aestu lucru, un hrisovu dit anlu 1335, aflu tu mănăstirea *Ayil'i Mihail și Gavril*, di Prizren, tu cari s-yrăpsești că la Prilep s-afla un episcopat a vlahilor. Maxus, tu 1340, tu chiro lu a amirălu *Ștefan Dușan*, aestu craturu (pincipat) era cumândusitu di un vlah, *Balica*. Altă mărturie s-adăvgară la ațea spusi di Iorga, dit cărțili alăxiti di Nicodim cu patriarhu di Târnovo, Eftimie. Di aestu patriarhu, yrăpsești matithili a lui, anvițatlu *Grigorie Țamblac* (cca. 1367, Târnovo – m. 1419, Kiev) că eara idyea vlahu, di ninga Adrianopol. Idyea lucru s'dzăți și di aestu anvițatu și prelatu, Grigorie Țamblac, cari s-amintă Târnovo tu anlu 1379,¹ și nviță la Muntili Athos și –n Poli (la Constantinopol). Marili slavistu P. Sârcu, spuni aestu lucru, că s'tradzi di părinț rumăni di – tu Machidunii.

După tuti aesti căftări, putem s-aspunem, ază, că di numa a vlahului Nicodim s-leagă *protulu manuscrisu și s-feați tu locurili a rumănilor*, cu numa *Tetraevanghelion*, yrăpsitu pi pergamentu, tu limba slavonă. Di la Nicodim, n-arămasi și *Evanghelia slavonă*, yrăpsită tu anil'i 1403 – 1404, cari s-află la *Muzeul di antichităț* di București

Altă numă, cari undzești cunoscută, easti ațea al *Meletie Macedoneanul, protlu călugăru, masturu tu tipuseari, acl'imatu tu Țara Românească* di dumnitorlu Matei Basarab, tu anil'i 1643, tra s-facă ună tipografie la Govora. Aestu călugăru cu numai Meletie, era amintatu tu hoara Molovița (dimec Muloviștea) dit Machidunii, hoară iu bănau maș vlahi. Di aestă numă yrăpsești și-sociologul I. Nenițescu, cari avu mirachea s – alagă prit horili armânești și să scrii un ahândosu studiu „*De la Români din Turcia Europeană*” (București, 1895). Dit cărțeli tipusiti

di Meletie Macedoneanul, cari suntu di mari pirifan'i ti rumăni, aduțem aminti di „*Psaltirea Slavonă Govora*” (1637), „*Ceaslovul Slavon*” (1638), „*Evanghelia cu învățătura*” (1642).

Ma s-nădzemu pi idyea ideii, a loelui iu s-amintară ș-alță masturi tu tipuseari, dit ațelu chiro, putemu s-aduțemu aminti ș-di născănti numi, cama puțănu avdzăti, cumu suntu ațeali al *Mihail Macri di Ianina* (1690) ică *Hristofor Emborocomitu di Ianina* (1728).

Di sirtă armânească easti sh avdzățul mitropolit di Moldova *Dosoftei*, amintatu prit an'il'i 1624.² Mari anvițatu, poetu și tulmăcitoru, elu își lo harea tu cultura rumănilor, tră apofsea și u avu tră *amintarea cărțelor di bisearică tru limba rumână*. Tră ațea, avdzăț filiologi (Al Piru, Sextil Pușcariu, Șt. Ciobanu) ciudusiț di mușuteața turnărilor di limbă, dit slavonă pi limba rumănilor, ciltăsiră s-l'i- află soia.

Să știi, ază, că aestu *protu poetu și yrăpsi pi limba românească*, avea numa *Dimitrie Barila* și eara hil'iu a unui emburu armân, cu numa *Leontari*. Așe deadiră ș di un lali di-a lui, *Chiriac Păpară*, și băna Lemberg (Galiția) și s-trădzea, di soi, di Ianina. Elu eara mari dascal la sculia *Frăția ortodoxă*, sculii di retorică ș poezii, iu anviță și nipotlu a lui, *Dosoftei*. Ama, nai ma ntrisantă căftari u feați istoricu literar D. Găzdaru, cari scoati tu migdani cumu stihurili al *Dosoftei* suntu îndreapti cu zboară armânești. Dit cărțali amintati di *Dosoftei* aduțemu aminti doauă titluri cama cunuscuti: *Psăltichia ... pi stihuri adrată (Psaltirea... pe versuri tocmită, 1673)* și *Bana ș treațirea a ayilor (Viața și pretrecerea sfinților, 1682-1673, 4 vol.)*.³

Ahurhinda dit a XVIII - a etă, numili armânești s-facu cama avdzăti tu lumea europeană. Să știi că după aspărdzearea Moscopolei, parei ma mări di fumel'i di armân'i, arăiră prit Europa, ș-nai ma multi s-aștirară s băneadză tru Imperiul Austro – Ungar. Aua deadiră anami cu avearea ș faptili a loru. Anvițatal'i moscopoleni, s-feațiră ș-el'i avdzăț cu *yrăpseri di timel'iu tră cultura armânească*. Dit ațelu chiro armasiră *protili cărț plămuditi di armân'i, tră armănamii*, tipusiti tu xeani. L'aduțemu aminti, tru aestă aradă, pi *Theodor Anast. Kavalliotis*, cu *Protopiria (Veneția, 1770)*, pi *Daniil Moscopoleanu* cu *Învățătura introducătoare („Isagogichi didaskalia periechousa lexicon,” Veneția, 1797)*, ș' pi *Constantin Ucuta* cu *Noua Pedagogia („Nea pedayoyia,” Viena, 1797)*.⁴ Aesti lucrări fură adunati și cătiyurisiti di *Pericle Papahagi*, prota oară tu România, tu tomulu „*Scriitori armân'i dit a XVIII-a etă*” (*Cavallioti, Daniil, Ucuta*), tu anlu 1909. Așe agiunsiră aești anvițat armân'i, s-hibă cunuscuț di oamin'ili di știință dit României și s-hibă băgaț, cu tin'ii, tu *Bibliografia românească veacl'i*, vol. 2, tipusită tu 1910, di *Ion Bianu*.

Cu tehnea a stampălei, erau multu avdzăț, tru ațel chiro, la Viena frațal'i tipografi *Marchides* ș *Gheorghii Pul'iu*, viniț di Seaciștea (Pind). Multi cărț tipusiti di el'i agiundzeau tu locurli armînești dit Balcan'i, ma ș- tu Principatili Române. Să spuni că Riga Fereu di Veleștin își tipusea aua căntițili ș acl'imări la panastasi (revoluție) contra a turțelor. Așe să – nvirinară autoritățili otomani și l-ăchisiră tipografia, tru anlu 1798.

Di aestă stampă s - leagă ș – lucrări tipusiti di *Darvari*, fumeal'i avdzăti di armân'i, viniț tu României, di Clisura. La Viena tipusi ma multi cărț di isturii, filozofii, pedagogii, anvițatlu *Nicolae Darvari*. Nai ma greali tomuri, și undzescu adusi aminti suntu *Isturia Universală Șcurtată* (Istoria universală pe scurt), 2 tomuri (1817 – 1818), cu adăvgarea „ișetă pi spesili a frațelor *Ioan* ș *Marcu Darvari*.” Dit aestă fumeal'i s' tradzi ș yiatru *Dimitrie Darvari*, cari armasu tu isturia a cărțelor românești, *ca autorlu cari amintă prota lucrari științifică românească di yitrăsiri (medicină)*.

Armasi tu istorii, tră *protili cărț tipusiti tu xeani*, și fumeali'a di yiațări *Dimitrie și Constantin Caracaș*. Dimitrie Caracaș, conducătorlu a *Spitalului Pantelimon* di București (cu timel'iu băgatu tu 1735), ari yrăpsită nă carti, *multu ararâ azâ, Poeme medicale*, pi grățești ș latinești, tipusită la Viena tu 1795.

Hil'iu a lui, yiatru *Constantin Caracaș*, ți băgă timel'iu a *Spitalului Filantropia*, di București, ș-alăsă numa ca *filantropu*, pi cărț greali, cum fu avdzăta lucrari *Legiuirea lui Caragea*, ișetă tu 1818. Ca autoru, C. Caracaș easti cunoscutu, tu lumea științifică, cu lucrarea *Topografia Țării Românești și observațiuni antropologice privitoare la sănătate și bolile locuitorilor ei*, tipusită tu anlu 1830, *carti multu uflisită di istorici*.

Multi lucrări greali tră iconomia, bisearica ș cultura românească, s leagă di colonili di armân'il'i moscopolen'i ți bănau Budapesta ică Transilvania, aflată tu ațel chiro, tu Amirăria habsburgică. Tu aeste fumel'i di armân'i s-amintară oamin'i ți deadiră anami tu stifa românească, cum fu mitropolitlu *Andrei Șaguna*, ică marili filantropu *Emanoil Gojdu*.

Mas nă minduimu la tema noastră, mutrinda cartea veacl'i românească, prota putemu s-lu aduțemu aminti pi *Atanasie Gabrovschi*, (numa s tradzi di la Gabrova, hoara armânească di iu vini aestă fumeal'i), cunoscutlu lali al *Andrei Șaguna*. Numa lui armasu pi cărț vecl'i, tipusiti la *Tipografia Crăiască* (Stampa Amirărească) a Universitățâl'ei di Buda, cum easti cartea „*Stihuri tră ațelu di bună soie amintatlu domnu Atanasie Gabrovschi*” (*Versuri celui de bun neam născutulu domnului Atanasie Gabrovschi* (Buda, Tipografia Universității, 1816) yrăpsită di poetlu *Naum Petrovici*. Tru altă carti, tipusită tu 1829 „*Semnu a multu bărioșilor*,” (*Simbolul plinilor de bucurie*), suntu yrăpsiti pi frândza di titlu, aesti zborâ: „*Atanasie Gabrovschi S'aprinđi multu tră cultura populu romănescu*.” Tuti aesti 'nclinăciun'i s' fățeau tră ispetea că Atanasie Gabrovschi *agiută multu bisearica anălțată Budapesta, di armân'i și Stampa Amirărească ți tipusea multi cărț ti rumân'ili ditu Transilvania și ditu alanti Principati Rumăni*.

La aestă Stampă, nai ma marea di Buda, ș fățea lucrulu un altu armănu, cama puțănu avdzātu, tipigraflu *Zaharia Carcalechi*, ți s-trădzea, idyea ditu aesti colonii armânești. Elu s'amintă Brașov, tu 1784, ca hil'iu al *Gheorghe C. Carcalechi*, emburu aromân, ș - ali *Marii Ciurcu*, protă cusurină cu filologul *D. Eustatievici*. Tu matricula dit biserica armânească di Budapesta, s'affă aestă 'nsimnari, pi grățești: „1812. 16. *Yismăciunu fu 'ncurunatu Zaharia Karkaleki di Bressovo cu feata Anastasia Pafke, di preftlu Teodor Georgevici*.”

Ursita al Carcalechi fu ațea, ca di numai lui să-s leagă *prota revistă românească tipusită tu xeani*. Easti zborlu di revisa „*Biblioteca românească*,” ișetă tu anlu 1821, cumândusită ș ancligată cu sivdaia bărnulu di anvițat rumân'i, cunoscut cu numa di *Școala Ardeleană*.

Dipu tu protlu numiru a revistălei, *Z. Carcalechi* yrăpsești unu articolu „*Coloniile machedo – române dit Austria ș Ungaria*”, tră nispetea să ști publicul romănescu cari suntu fumel'li Gojdu, Șaguna, Mocioni, cari „*ciltăsescu tră lun'inarea rumănilor*.”

Așe n - alăsă *nai ma vecl'iu articolu dit presai românească yrăpsitu prota oară di unu armănu ș- tru cari să zburăști prota oară di armân'i*.

Mari masturu tu tehnea a edităril'ei ș a tipuseril'ei, Carcalechi era ș tălmăciu ș-prifațatoru di cărț. Cu agiutorlu datu di armân'i, elu lo multă silă s - tipusească tră rumân'ili dit Muntenia ș Moldova ună bibliotecă, cu tuti cărțali di istorii ți s-aflau tu Biblioteca di Pesta. Multi cărț, *lugursiti ază arari*, suntu pidimolu al *Z. Carcalechi*.

Numa a lui agiumsi ș cama avdzătă, după anlu 1834, cându chinduri București, tra s – cumândusească *Stampa a Statlui* (Tipografiei Statului), iu s edita giurnalu „*Cantor de avis și comerț*” (1837), cari ș –alăxi deapoia numa cu „*Vestitorul român,*” tu 1843, publicații lugursită ca *protlu buletin oficial dit Țara Românească.*

Tu anul 1845, agiumsi tu mari fesi, ațea di *pitari*, ș - deapoia, tu 1853, tru ațea di *serdar*. Tră aesti murafeti și u avea, cu tuti stăpuirili (dumniili) di tu ațel chiro, agiumsi tră părămii, Zaharia Carcalechi nu eara multu anvițatu, ma ș - avea nă hari ahoryea, ațea că știa să -s aproachi di oamin'i anvițat, s-lă caftă mintea tu lucrili di cultură. Așe lu-avu, la stampa di Buda, di mari agiutoru, cu mintea, cu suflitu, ma ș - cu punga, pi *Emanuil Gojdu*, (1802-1870). Aestă numă undzești aspusă cu multă tin'ii, tru arada anvițatălor armăn'i și s-ligară di cultura românească. Emanuil Gojdu eara hil'iu a unui emburu armănu, *Atanasie Popovici*, cu paranuma Gojdu. Dadă-sa Ana, eara bihoreancă, amintată Oradea, tu 1802. Anviță dreptul la *Universitatea di Bratislava*, și – și lo diploma di avocat, tu anlu 1824, după cari s-aștiră s-băneadză Budapesta, iu s' hărsea di mari tin'ii, namisa di nai ma mărl'i intelectuali unguri și rumân'i.⁵ Deadunu cu Carcalechi, agiunsiră multu avdzăt, tu tuti locurili iu bănau rumân'i, tră lucrulu și – l fățeau cu cartea.

Numeli al Emanuil Gojdu lu – aflămu tu rivista „*Biblioteca Românească,*” (partea a III-a, 1830) cu ună soie di *Cuvendă rigeaie* („*Cuvântare de rugăciune*”) „*tră mărl'ii arhondză aflaț Moldova ică tru Țara Românească*” pi cari l'i urseaști „...cătră un foc patriotic tră limba noastră pritu tipusirea cărților tru limba patrioticească. Așa va s-anghlicească soia noastră, așe va ș-află arada tru alanti mileț pulitipsiti ș prucupsiti.”

Ditu anlu 1830, *Emanuil Gojdu* ahurhi să – agiută tipusearea a unui „*Calendariu Românesc,*” cari armasi unu dit *nai ma vecl'ili calindari dit isturia a presei românești.*

Ama, Gojdu, nu easti ahântu avdzātu ca publicistu, câtu easti avdzātu ca *mari filantropu.*

Ahurhinda dit anlu 1832, E. Gojdu băgă timel'iu a *Fundațil'ei* și -l'i poartă numa, cu scupolu s- agiută studențāl'i rumân'i, cari l'i umpleau casa.

Di aestă Fundații și di avearea alăsată di Gojdu s - yrăpsiră multi lucrari. Ma, avdzătul scriitor și publicistu ardelean, *Ilarie Chendi*,⁶ cându zrăpsești di „*Testamentul lui Emanuil Gojdu,*” publicat de *Matei Voileanu* tu 1899, Sibiu, (Tip. Arhidiecezană) minduiaști altă luyii. „*Diată al Gojdu, ti giunami – aspuni I. Chendi - lipsești su- alăgămu nal'iurea. Ațea dialichea Diată al Gojdu, s-află tru cuvendzăli a lui, tru puțănili yrăpseri și tu multili scriituri și s-află tu arhivili ofițiali și particulari. Tru aesti tuti elu angroapă nă mari aveari, ma mari ca gal'ghin'il'i și asună tu gepi. Giunamea lipsești să știi, prota, cățe fundatorlu lo apofasea s'facă abtari lucruru, lipsești să -l'i caftă suflitu ș mintea și-l pinsiră la abtari faptă filantropică.*” Aesti zboară fură publicati tu tuti giurnalili dit Transilvania, și s- tipuseau tru ațel chiro.

Aestă silă și u loară emburl'i armăn'i di Budapesta ș dit Transilvania, tră cultura românească, pârni nă oară și ș-alăxiră pitea cătră ideea di latinatati. Prota sămință, tră rădzătina latină a armăn'ilor, fu arucată di anvițatăl'i iluminiștil'i, di la Sculia Ardeleană, cu cari ș-aveau multi muabeț. „*Tru capitala a Ungariei – după cum minduia Nicolae Iorga⁷ – după și cunuscură abtări oamin'i cu multă carti ș' fandaxi ti soia lor latină, el'i s-aduchiră altă soi, namisa di greț, cu cari aveau biseriș și sculii deadunu, ș'alăxiră mintea ș'ahurhiră s ciltăsească cu fală tră rădzătina lor latină, tră limba și u alăsară acasă tu horili a lor dit munti.*”

Ideea nutrinda sirta romană ahurhi să-s arăspândească ș cătră tuț armân'l'i dit Amirăria Austro – Ungară. Născănț anvițatăl'i armân'i ahurhiră s-u nvărtușească cu noi yrăpseri științifici.

Așe s-amintară cărtăli al *Gheorghe Constantin Roja*,⁸ „*Măsturia ghivăsirii românești cu gramii latinești cari sunt gramii ațeali veacl'ia Rumân'ilor*” (*Măiestria ghivăsirii românești cu litere latinești care sunt literele Românilor ceale vechi. Spre Polirea a toată Ghinta Românească ceii din coace și ceii din acolo de Dunăre /Lucrată de Gheorghe Constantin Roja, Cetățeanul Academicesc, și Candidatul Clinicesc Doftor în Spitalul Universității Ungurești din Pesta....*) Buda, *Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești*, 1809.

Aestă easti *protă carti scrisă di un armănu, cari caftă rădzătîn'il'i latini tră limba armânească*.

Savantul armănu Gheorghe. C Roja yrăpsi ma multi lucrări, tu limba germană. Dit aesti lucrări undzești s-aduțemu aminti nai ma căftata lucrarei „*Xităxeari tră rumân'i- dimec tră vlahil'i și băneadză ma nclo di Dună*” (*Cercetare asupra românilor sau așa –numiților vlahi care locuiesc dincolo de Dunăre*) – 1808. *Easti protă carti di istorii, yrăpsită di un armănu, cari scoati tu migdani ideea di traț romanizaț a vlahilor dit Peninsula Balcanică*. Gheorghe C. Roja esti ș *protlu autoru cari yrăpșeaști di Moscopole*, tu ațea di a xviii-a etă. Tu bitisita tomului, s –află doauă frândză, cu maxus di 200 di numi di donatori ții dănăsiră publicarea ațăștei cartă. Cartea avu multă căftari tru elu chiro, tră ideili nali ții le-arăspândea tru Europa. Nai ma multi, pisti 600 di cumăț, agiumsiră tu Machidunii.

La Viena s tipuseaști tu 1813 și protă „*Gramatică aromână ică macedo-vlahă*,” a lui *Mihail G. Boiagi*, pi limba greacă și germană, ma cu exempli pri armâneaști, cu yrami latini.⁹ El lo apandisea să scoată ahtari carti, tră nispetea că anvițat greț, ca *Neofit Duca* ciltăseau s –facă dit limba greacă, nă limbă univală ti tuti populili ortodoxi. Să spunii că aestă carti fu multu avinată di Patriarhul grec, ma fu multu ghini apruceată tu cultura românească. Fraț dit România, cum eara *D. Bolintineanu*, scoasiră după chiro, alti ediții, tu Români și lingviști ca *Theodor Capidan*, u minduia ca „*nai ma axi carti, ții să scrisi tru ațel chiro*” („...opera cea mai desăvârșită ce s-a putut scrie pe vremea aceea”).¹⁰

Cându aduțem zborlu di cartea veacl'i dit România, nu putemu s' trățemu pisti numa a lui *Anton Pann*. Suntu yrăpsiti multi studii di bana ș di opera ațıştui anvițatu, autorlu a cânticului „*Deșteaptă-te române*,” (cu stihuri di Andrei Mureșan), ma greu putură istorițal'i s – da di rădzătina lui etnică. Protlu cari s-mindui la sirta lui armânească fu marili istoricu literar *George Călinescu*, cari minduia că „*Cunoașterea ca ti ciudii a limbil'ei rumâne easti un semn că, ică eara vlah curat, cuțovlah, ică eara di altă soi, ma acriscutu di n'icu tru aesti locuri*.”

Istoriț literari, ca *N. Iorga*, *Al. T. Dumitrescu*, *Al Piru*, ș.a.¹¹ u aflară cama dealihea ideea al *George Călinescu*, cum că *Anton Pann* era vlahu. Elu s – amintă tu 1796, tu târgușorul Silven, dit Vărgărie. Să știi maș că afendu – su era arămar și dadă –sa, Tomaida, eara greacă. Ma aesti informații nu fură ca salami. Tru aestă hoară, cari s-află tu partea di niadză dzuă a munțalor Balcani, locu bănau, dit zămani, mulț aromân'i. Mas luyrusimu ș- dealihea lui numă, cari eara *Antonie Pantoleon Petroveanu*, elu nu putea s-hibă nică di soie di vurgari, nică di greț i di turț, cum lu-aduchiră născănț istoriț.

Tu anlu 1806, după moartea a afendu-su, *Pandele Petroveanu*, *Anton* deadunu cu dadăsa și unu frati, s-mutară Chișinău, ș-deapoia, tu 1812, București ș manclo, tu 1821 s-afla Brașov. Ș – aestă lițșureață cu cari s-mina dit un locu tu altu, ș lițșureață cu cari ș-acățta oaspiț și zbura

limba rumână, tuti undzescu cu hăriți armânești. Anton Pann fu, prota, cântătoru tu bisearică, deapoia elevu la sculia di psaltichii, tipograf, dascalu di muzică, adunătoru di folcloru și, maxus di tuti, plăsmuitoru (creatoru). Ahurhinda dit 1816, Anton Pann nu –alăsă cundil'iu, până s-asteasi dit bană, tu anlu 1854. Yrăpsi multi cărț, și avu ș activitati di editor ș –arăspânditoru di cărț. Nai ma avdzătili titluri, pi cari le-aduțemu aminti, potu s-hibă. „*Stihuri și s cântă la amintarea ascăpătorului a nostru Hristolu și tu alti ărbători di pisti anu*” (*Versuri muzicești ce să cântă la Nașterea Mântuitorului nostru Is. Hs. și în alte sărbători ale anulu*), București, 1831, aleapti *Poezii ică cântiți di lumi (Poezii deosebite sau cântece de lume)* București. 1831, *Fabuli și istorii* (vol 1,2, București, 1841), *Poezii populari* (București. 1846), *Culidzeari di părămii ică Prămitlu a zborlui* (București, 1847), *Achicășon'il'i al Nastratin Hogeia* (București,1853). Tră ahtări plăsmuiri Anton Pann își luo multă hari namisa di barnuri di scriitori rumân'i. Elu easti timisitu cu multă tin'ii ti *viștearea și u adusi tră limba și cultura rumn'ilor*.

Namisa di ațeali și s-aspusiră di originea lui armânească, ază putem s-aduțemu și altă mărturie, cari nâ si ursi cându aflămu născânti informații nali, și mutrecu ligătura aleaptă și u avu, tu lucrăli di muzică di bisearică, cu unu elevu di a lui, pi numa *Ștefanache Popescu*, cari era di soie armânească. Pi ninga vrerea di muzică, pistupsimu că l'i apruche multu ș idyea miră. Dol'i armasiră oarfân'i di n'iț, și alăgară prit lumi, până lâ si udusiră lucrăli la București. Ștefanache Popescu easti autorlu a multor cântări di bisearcă, ma ditu tuti, nu lipseaști s-agărșemu că elu easti compozitorlu a *Prohodului* și – s cântă ș – ază tu *Vinerea dit Stămăna Mari*. Miludia fu compusă tu anlu1862, cu textu literar versificat di *Macarie*.

După și apufusimu s- trățemu prit aesti facti, dit istoria a cărțăl'ei și a stampăl'ei românești, s-adunămu aesti numi di armân'i, aduchimu că ș tu aestă aradă, anvițațal'i armân'i deadiră anami, că aestă istorii, poati s hibă cama ftohi, fără numa al Nicodim, al Dosoftei, al Gojdu ică al Șaguna. Tra ațea nă minduimu că eali undzescu scoasi tu migdani și turnati, cu multă tin'ii, și dip cu pirifan'i.

NUMIDI

ANVIȚAT

ARMĂNIȚU

ISTURIA A

CĂRTĂLOR ȘI

A STAMPĂLEI

ROMĂNEȘTI

Note bibliografice

1. Vezi și: **Tambozi**, Iustin, *Enciclopedia mundi Macedonici*, București, 2001, p. 639
2. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, p. 296
3. *Istoria literaturii române*, vol. 1, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, p. 257
4. Victor **Papacostea**, *Civilizație românească, civilizație balcanică*, București, 1983, p. 358; **Bardu**, Nistor, *Limba scrierilor aromânești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, Constanța, 2004
5. Vezi și: **Diaconovici**, Cornel, *Enciclopedia română*, vol. II, Sibiu, 1900, p. 588; **Lupaș**, I. *Emanuil Gozsdu, Originea și opera sa*, București, 1940, p. 3; *Emanuil Gojdu (1802 – 1870): Comunicări susținute la sesiunea științifică comemorativă*, Oradea, 1972
6. **Chendi**, Ilarie, *Începuturile ziaristicii noastre: (1789 – 1795)*, Orăștie, Minerva, 1900, p. 360
7. **Iorga**, N., *Câteva știri despre comerțul nostru în veacurile al XVI-lea și al XVIII-lea*. în *Analele Academiei Române*, Sec. Istorie, seria II, tom 37, 1914-1915, p. 305
8. Medic de profesie, s-a născut la Bitolia în 1786 și a făcut studiile la Timișoara, unde a fost adus de copil și la Pesta. Vezi și: **Capidan**, Theodor, *Aromânii*, București, 1932, p. 67; **Saramandu**, Nicolae, *Diaspora românească în Austro-Ungaria la începutul secolului al XIX-lea în Caleidoscop aromân*, vol. I, București, Editura Fundației Culturale Aromâne „Dimândarea părintească,” 1998, p. 321-328
9. M. Boiagi provine dintr-o familie originară din Moscopole și stabilită la Buda, unde s-a născut autorul în 1780. La data apariției cărții era profesor de greacă la Școala națională a bisericii grecești din Viena , unde a rămas și după excomunicare, fiind afurisit. Acest manual este dedicat unui aromân stabilit la Viena, nobilul Demeter Nicolaus von Nitta. Vezi și: **Payfuss**, Max Demeter, *Chestiunea aromânească*, București, Editura Enciclopedică, 1994, p. 28
10. **Capidan**, Th., *op. cit.*, p. 78
11. *Dicționarul literaturii române...., op. cit.*, p. 655 – 658

COLOFON

Autorul lucrării LECTOR UNIV. DR. MARIA PARIZA

Titlul lucrării NUMI DI ANVIȚAT ARMĂN'I
TU ISTURIA A CĂRȚĂLOR
ȘI A STAMPĂLEI ROMÂNEȘTI

VARIANTĂ
DIGITALIZATĂ
DE Editura Predania/
CP 67, OP 13, București
www.predania.ro
tehnoredactor/ Remus Brihac
concept grafic/ Atelieruldegrafica.ro

PREDANIA